

Το ΓΛΥΚΟΧΑΡΑΜΑ

Ένα Πειραιώτικο νεανικό περιοδικό της κατοχής

Δημήτρης Κρασονικολάκης

Στα κατοχικά χρόνια (κυρίως στα 1943-44) μικρές συντροφίες, φιλικές ομάδες ανήσυχων μαθητών και εφήβων, όλες σχεδόν οι αντιστασιακές οργανώσεις νέων και μεγαλύτεροι σε ηλικία άνθρωποι του πνεύματος, επιδόθηκαν σε μια χωρίς προηγούμενο παραγωγή περιοδικων εκδόσεων.

Αυτό ήταν αποτέλεσμα της ανάγκης εύρεσης ζωτικού χώρου έκφρασης που απέκρυπτε καλυμμένη πίσω από τα λογοτεχνικά, πολιτιστικά και καλλιτεχνικά ζητήματα της εποχής, τον ανεξάλειπτο πόθο για την ελευθερία.

Τα μαθητικά - φοιτητικά και λογοτεχνικά περιοδικά (καμιά φορά ο διαχωρισμός τους σε κατηγορίες είναι δυσδιάκριτος) της περιόδου 1941-44 που διασώθηκαν σε βιβλιοθήκες, αρχεία και ιδιωτικές συλλογές, ως προσβάσιμα, έχουν επαρκώς καταγραφεί, σχολιαστεί και δημοσιευτεί από αρκετούς μελετητές.

Έτσι έχουμε περιοδικά ταξινομημένα σε πλήρεις σειρές, σε ορισμένα σκόρπια μεμονωμένα τεύχη ή απλά γνωρίζουμε τους τίτλους τους από έμμεσες πηγές πληροφόρησης, τις βιβλιογραφικές παραπομπές και τις προσωπικές μαρτυρίες.

Λογικό είναι, αν δεν έχει τη δυνατότητα αυτοψίας λόγω της σπανιότητας ενός εντύπου, να μη μπορεί ένας συγγραφέας να συμπεριλάβει στην έρευνά του όλα τα περιοδικά που κυκλοφόρησαν κατά την κατοχή.

Ένα τέτοιο δυσεύρετο νεανικό λογοτεχνικό περιοδικό που παραμένει σχεδόν άγνωστο στους πολλούς, αφού φαίνεται να έχουν απομείνει ελάχιστα αντίτυπά του σε ιδιωτικές συλλογές, είναι το πειραιώτικο Γλυκοχάραμα, λέξη αγαπημένη σε επικεφαλίδες κι άλλων λογοτεχνικών βιβλίων (Το γλυκοχάραμα μιά ζωής, Κ. Καραμανιόλη, Αθήνα 1940, Γλυκοχάραμα, Μενέλαος Λουντέμης, 1944 κ.λπ.).

Στην εκδοθείσα διατριβή της Αλεξάνδρας Κ. Μπουφέα «τα λογοτεχνικά περιοδικά της κατο-

χής», εκδόσεις Σοκόλη, 2006, δεν αναφέρεται, αν και περιέχει ιδιαίτερο τμήμα κεφαλαίου με τα περιοδικά του Πειραιά Αργώ, Νεοελληνική Μούσα, Νεότης, Νέα Αυγή - Νέα Αβγή, Ξεκίνημα και Σαλαμίνα (σ. 313-349).

Αντίθετα η Οντέτ Βαρών, «Ελληνικός Νεανικός Τύπος (1941-1945) Καταγραφή», Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας της Γ. Γ. Νέας Γενιάς, Αθήνα 1987, τόμος δεύτερος, σελ. 427, μας παραπέμπει σε ανάλογο άρθρο του Γιάννη Καραμήτσου στη «Φωνή του Πειραιώς», 17.3.1948, που το μνημονεύει ως «λαμπρή μαθητική προσπάθεια» στα περιοδικά που βγήκαν το 1944. Η επισήμανση «λανθάνει» σημαίνει πως δεν το βρήκε πουθενά. Από το 1999 και μετά δόθηκε μια σειρά κειμένων για το Γλυκοχάραμα από τον υπογραφόντα και τον Ιάκωβο Βαγιάνη, μαθηματικό, επίτιμο γυμνασιάρχη, φιλοτελιστή και συλλέκτη, στο «De facto της Πειραιϊκής Πολιτείας», στο περιοδικό «συλλογές», στην εφημερίδα «Φωνή του Πειραιώς» κ.ά. Σε ολοκληρωμένη μορφή παρουσιάζεται τώρα για πρώτη φορά.

Τίτλος: Το Γλυκοχάραμα (φ. 1).

Γλυκό Χάραμα στο εξώφυλλο, Το Γλυκοχάραμα μέσα (φ. 2).

Το Γλυκοχάραμα (φ. 3-5).

Υπότιτλος: Δεκαπενθήμερος μαθητική επιθεώρησης.

Εκδότες: Εκδίδεται υπό ομάδα μαθητών.

Διευθυντής: Διευθυντής Γ. Νικολακάκος, Αρχισυντάκτης Δ. Χαλιάσος, οικονομικός διευθυντής Α. Γαλάνης (φ. 1).

Διευθυντής Αρχισυντάκτης Δημήτρ. Αλ. Χαλιάσος, Συνδιευθυντής: Διαχειριστής Γεώργ. Γ. Νικολακάκος (φ. 2).

Διευθυνταί: Χαλιάσος Δ. - Νικολακάκος Γ. Εκδοτική Επιτροπή Βαγιάνης Ι., Σαμαράς Ι., Μπατσάκης Ν., Σκορδομίτης Α., Ρούσης Π. (φ. 3-5).

Τόπος: Πειραιάς, Μπουμπουλίνας 20α.

Διάρκεια: Οκτώβριος 1943 - Δεκέμβριος 1943.

Διαστάσεις: 23X16,5 εκ. δίπτυχο (φ. 1).

25X17,4 εκ. δίπτυχο (φ. 2).

23,4X16,3 εκ. δίπτυχο (φ. 3-5).

Μέγεθος: Κυκλοφόρησαν τρία φύλλα, διακεκομμένη σελιδαρίθμηση, 12 σελ. το φ. 1 και από 16 τα φ. 2 και φ. 3-5.

Έτος Α. φ. 1, 1 Οκτωβρίου 1943

φ. 2, 15 Οκτωβρίου 1943

φ. 3-5, 1 Δεκεμβρίου 1943.

Τιμή: Το φ. 1 600 δρχ., το φ. 2 1500 δρχ., το φ. 3-5 δεν αναγράφει. Συνδρομές: «Συνδρομαί δεν γίνονται δεκταί λόγω της αυξομειώσεως την τιμών (φ. 1) - Ετήσια 34000 δρχ., εξαμ. 17000 δρχ. (φ. 2).

Αριθμός αντιτύπων: Άγνωστος.

Τυπογραφείο: Α. Σιδέρη και Γ. Μπαντή, Βερανζέρου 24, Αθήνα (φ. 3-5).

Εικονογράφηση: «Το εξώφυλλο μας επιλοτένησε ο Κοκκινιώτης σκιτσογράφος Μιχάλης Νικολινάκος» (φ. 3-5).

Διαφημίσεις: Στο φ. 2, σ. 12 το τυπογραφείο - χαρτοπωλείο Νικ. Μυτιληναίου, Σωτήρος 10 Πειραιεύς. Στο οπισθόφυλλο αναγγέλλεται το βιβλίο «Το μαθητικό πνεύμα» της Μαθητικής Στέγης Πειραιώς που «περιέχει εκλεκτές εκθέσεις μαθητών και μαθητριών όλων των Πειραιϊκών Γυμνασίων». Τιμή δραχμάς 4000.

Το Λυρικό Οδείο και Μανδολινάτα Πειραιώς στο Πασαλιμάνι και τα Γενικά Φροντιστήρια στη Σχολή Μπάρδη, Λ. Βασ. Σοφίας 121 (Γρ. Λαμπράκη), του καθηγητή μαθηματικών Κ. Καλολίσση.

Στο φ. 3-5 τα φροντιστήρια στο Λύκειο Παπαϊωάννου, Λ. Β. Κωνσταντίνου 95 (Ηρ. Πολυτεχνείου), του Κ. Καλοπίση.

Τα γραμμόφωνα - ραδιόφωνα Θωμά Θεοφανίδη στην οδό Φίλωνος «όπισθεν Αγ. Τριάδος».

Η γαλλική σχολή Saint Paul.

Βιβλιοθήκες: Τα φύλλα του περιοδικού έχουν μέχρι τώρα εντοπιστεί στις ιδιωτικές συλλογές του Ι. Βαγιάκη και του Δ. Κρασονικολάκη.

Περιεχόμενα: Το φ. 1 αρχίζει με τη Στήλη του

- Το τελευταίο τεύχος του περιοδικού «ΤΟ ΓΥΚΟΧΑΡΑΜΑ», φιλοτεχνημένο από τον Μιχάλη Νικολινάκου.

Αρχισυντάκτη, «Λίγα λόγια για την έκδοσή μας».

«Από βαθειά εκτίμηση προς κάθε φωτιστικό και ανθρωπιστικό έργο κινούμενοι αποφασίσαμε την έκδοση του μικρού αυτού φυλλαδίου που σκοπός του είναι ... να ενώσει με τα ιερά δεσμά της φιλίας, όλους τους νέους κατ' αυτήν την εποχήν, που παντού το ψεύδος, η ακράτητος συμφεροντολογία και η υλοφροσύνη επικρατεί... και προς κατάκτησιν του ωραίου αυτού ιδανικού θα στηριχθούμε επάνω στις ελληνικές παραδόσεις και εις την θρησκείαν (σ. 1-2).

- Μαθητικό χρονογράφημα «Η Ρουλέττα» με υπογραφή Α. Σ. «Ελπίζω να χρησιμεύσει αυτό για μάθημα στους κουτούς και ευπίστους που περιμένουν κέρδος απ' τη ρουλέττα, όργανο της καταστροφής των χρημάτων (σ. 2-5).

- Εκλεκτές εκθέσεις, «Ο Ζηπιάνος» της Τασίας

- Γεωργιάδου (σ. 5-6).
- Ορθές σκέψεις, με δύο σύντομα ανέκδοτα (σ. 6).
 - Το τακτικό μας διήγημα «Η αγάπη της αδελφής», από τα ωραιότερα της Γαλλικής Λογοτεχνίας» μετάφραση Α. Σ. (σελ. 7-8). Το Β' μέρος στο φ. 2 (σ. 4-6) και το Γ', τελευταίο μέρος στο φ. 3-5 (σ. 6-7).
 - Πανούργος και φιλάργυρος, απόσπασμα από το θεατρικό έργο του Μολιέρου (σ. 9-11).
 - Η 12η σ. γνωστοποιεί τα θέματα του επομένου τεύχους, κάποια από τα οποία δεν μπόρεσαν, π.χ. ιστορικές μορφές του '21, αθλητική στήλη, κλείνει δε με ένα επιστημονικό παιχνίδι «Υπερεπίθεσις των υγρών» κι ένα ανέκδοτο.
- Στο εξώφυλλο του φ. 2** βρίσκουμε τα περιεχόμενα. «Προς τους αγαπητούς μας αναγνώστας». Διατυπώνονται ευχαριστίες και υπενθυμίσεις για συνεργασία.
- Η στήλη του Αρχισυντάκτη «Ο Παλαιστής της ζωής» δίνει με πλάγιο τρόπο τα μηνύματά της για βοήθεια και αλληλεγγύη προς τον πάσχοντα συνάνθρωπο. (σ. 1-2)
 - Ο μικρός Ιάκωβος, ποίημα, διασκευή Απόστολου Γ. Πούλου (σ. 2-3).
 - Ταξιδεύοντας από το Μπουένος Αϊρες στο Γκραν Τσάκο στην Αργεντινή, «αφήγησις Ι. Ξερόπουλου στην Ελένη Γεωργιάδη» (σ. 6-7). Το Β' μέρος στο φ. 3-5 (σ. 10-11) με την ένδειξη «ακολουθεί».
 - Εκλεκτές εκθέσεις «Τώρα που φεύγει το καλοκαίρι» του Κώστα Ν. Κυνηγαλάκη (σ. 7-8).
 - Ξεφυλλίζοντας την ιστορία «Πρώτοι Έλληνες» του Γ. Ν. (σ. 8-9).
 - Ο στίχος, «Νοσταλγία» ποίημα του Απόστολου Γ. Πούλου και το εύθυμο απρόοπτο «Ο ληστής» (σ. 9-10).
 - Νέοι ποιηταί, δύο ποιήματα της Τασίας Καμινάρη «Τραυματίας βιολίστας» και «Η ζωή». Ο φίλος μας ο γιατρός μας συμβουλεύει, «Ο εξανθηματικός τύφος», αρχικά Δ.Π.Τ. (σ. 10-11).
 - Η ζωή του δεκαπενθημέρου «Μαθητική κίνηση», αναφέρεται στην Επαγγελματική Σχολή Θηλέων (διεύθυνση Ν. Κατσικάρου) και στη Χριστιανική Μαθητική Αλληλεγγύη του Αρχιεπισκόπου Δαμασκηνού που απετέλεσε τμήμα της Μαθητικής Στέγης Δήμου Πειραιώς (σ. 12).
- Μαθητικής Στέγης Δήμου Πειραιώς (σ. 12).
- Νέα βιβλία «Μαθηματικό Πνεύμα» υπογραφή Χ. (σ. 13).
 - Λογοτεχνικά ζητήματα «Από ένα γράμμα». Ο Δ. Χαλιάσος με αφορμή ενός ανωνύμου γράμματος στο εκλεκτό περιοδικό της πόλης μας «Νεότης» υπεραμύνεται της γλώσσας (σ. 14).
 - Η σελίδα του πνεύματος (γρίφος, κρυπτογραφικό, τριγωνικό σταυρόλεξο, σπαζοκεφαλιές, μια γνωστοποίηση (σ. 15-16).
- Το φ. 3-5 ανοίγει** με την «έκκληση στους κ.κ. Γυμνασιάρχες και Διευθυντές Σχολών να στέλνουν για δημοσίευση στο Γλυκοχάραμα τις καλύτερες εκθέσεις που σαν αποτέλεσμα θα έχει την άμιλλα των μαθητών.
- Σε νέους δρόμους - Άρθρο που δίνει το λόγο ύπαρξης του περιοδικού που «είναι η εκπλήρωση και αντικειμενοποίηση κοινού πόθου όλων των μαθητών του Πειραιά... να δώσουν κι αυτοί κάτι στη χώρα, να κρατήσουν ότι υλικό υπάρχει, να μην αφήσουν να πάνε χαμένα τόσα και τόσα ταλέντα. Δεν επιδιώκουμε φιλολογικές - λογοτεχνικές δάφνες και λπόκλαδα». Επιθυμία είναι να δοθεί η ευκαιρία να δουν να ανέρχονται στο λογοτεχνικό στίβο άνθρωποι που ξεκίνησαν από το Γλυκοχάραμα. Για αυτό θα απαιτείται μόνο από μαθητικές συνεργασίες αποκλείοντας κατά κανόνα τις εξωσχολικές. Αλλάζει ριζικά σχεδόν μορφή και σε εμφάνιση και σε περιεχόμενο. Οι άφθονες συνεργασίες που έρχονται απ' όλα τα γυμνάσια «εξασφαλίζουν και την επιλογή της ύλης και προοιωνίζουν ένα ευχάριστο και προοδευτικό πάντα μέλλον» (σ. 2).
 - Διήγημα «Δύο φίλοι» του Δημήτρη Γουλανδρή, φθινόπωρο του '42, αφιερωμένο στο Νίκο Φελουτζή (σ. 3-6).
 - Για να γελάτε! «Ήλιος ή φεγγάρι», υπογραφή Ι. Σ. (σ. 7).
 - Ξεφυλλίζοντας την ιστορία «Το μαντείο της Δωδώνης» του Γ. Νικολακάκου (σ. 8).
 - Θρησκευτική στήλη «Απάνω στην πέτρα» (σ. 9).
 - Τρία ανέκδοτα (σ. 11-12).
 - Η ζωή και το έργο του Franz Liszt, της Ρενέ Τζανάκου, πρώτο μέρος (σ. 12-13).

- Ο φίλος μας ο γιατρός συμβουλεύει «Πρόχειρες πρώτες βοήθειες εις ένα τραυματισμό», 25.ΧΙ.43, υπογραφή Π.Μ.Τ. (σ. 13-14).
- Γράμματα από φίλους μας, επιστολή του Ι.Θ. Κλιτσάρα, Εν Αθήναις η 12 Νοεμβρίου 1942 «... Κρατήστε λοιπόν γερά τη σημαία που υψώσατε. Τραβάτε μπροστά με πίστη και θάρρος. Δεν έχει σημασία αν τώρα είστε λίγοι! Το Γλυκοχάραμα εγγυάται μια ολόλαμπρη ανατολή» (σ. 14-15).
- Η σελίδα του πνεύματος (αίνιγμα - γρίφος - λύσεις των προηγούμενων (σ. 16).

Ιστορικό της έκδοσης - συνεργάτες: Το Γλυκοχάραμα δημιουργήθηκε από το τμήμα νέων της Αντιστασιακής Οργάνωσης (Ελληνικό) Εθνικό Κομιτάτο. Το Ε.Κ. ιδρύθηκε στα 1941 με πρώτο γραμματέα τον έφ. αξιωματικό Ν. Γρηγοριάδη. Φεύγοντας για τη Μέση Ανατολή ανέλαβε ο Γιώργος Βήχος. Κεντρικό όργανό του ήταν η «Ελευθερη Σκέψη» (27 τεύχη 1942-1944) ενώ συμμετείχε και στο φοιτητικό «Μαχητή» το 1943. Στα 1942 εντάχθηκε στο Ε.Κ. κι ο 14χρονος τότε Ιάκωβος Βαγιάκης. Με βάση τη δική του μαρτυρία αναπλάθεται και αποδελτιώνεται το ιστορικό της έκδοσης. Του οφείλονται πολλές ευχαριστίες.

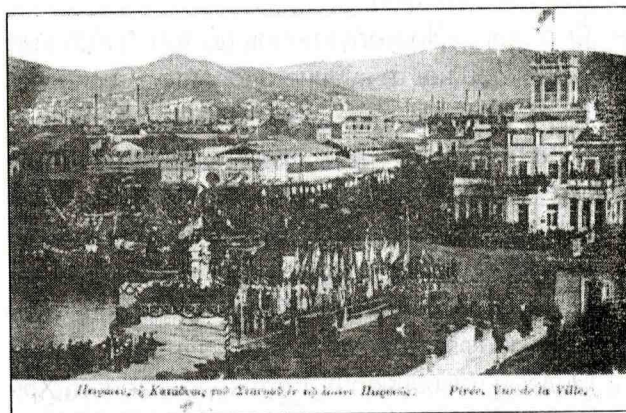
Από την οδό Κανθάρου 47 όπου είχε την έδρα της, η ομάδα, με τομεάρχη το Μιχάλη Δελαγραμμάτικα, αναγκάστηκε να αναζητήσει για λόγους ασφαλείας άλλο χώρο συγκέντρωσης. Ο Γ. Νικολακάκος, Μέλος του Ε.Κ., είχε πείσει το θείο του Χειρουργό - γυναικολόγο Γ. Κυριακάκο, μετέπειτα Δήμαρχο Πειραιά, να τους παραχωρήσει το 1943 τη χρήση δύο συνεχόμενων Γραφείων στο ημιυπόγειο της κλινικής του «Ασκληπιός», Λ. Σωκράτους 59, που είχαν είσοδο στην οδό Μπουμπουλίνας 20α. (Τώρα Μέγαρο «Γεωργίου Κυριακάκου» στο οποίο σώζεται μόνο το παλιό μπαλκόνι). Τα Γραφεία αυτά ήταν το «στρατηγείο» τους στον Πειραιά. Από εκεί ξεκινούσαν όλες οι δραστηριότητές τους, όπως η διανομή του παράνομου τύπου του Ε.Κ. Η συνεχής κίνηση των νέων που μπαινόβγαιναν στα Γραφεία, μαζί με το γεγονός πως ακριβώς απέναντι στεγαζόταν μια Γερμανική υπηρεσία, ανάγκασε τους υπεύθυνους να λάβουν

προληπτικά μέτρα. Φρόντισαν λοιπόν να ιδρυθεί ως προκάλυμμα το μαθητικό περιοδικό Γλυκοχάραμα. Ο Στέφανος Γιάννου, επίσης μέλος του Ε.Κ., υπάλληλος του Υπουργείου Τύπου και Τουρισμού, ανέλαβε την έκδοση νόμιμης άδειας. Ο Δημήτρης Χαλιάσος, μεγαλύτερος σε ηλικία, φοιτητής ιατρικής (πολύ αργότερα έγινε Διευθυντής Ουρολογικής Κλινικής του Τζανείου) επωμίστηκε το συντονισμό των παραγόντων της «Έκδοσης». Ήταν μέλος του Ε.Κ. Ο Γεώργιος Νικολακάκος (αργότερα έγινε ορθοπαιδικός. Χρημάτισε Διευθυντής στο ΚΑΤ), ο Πέτρος Ρούσσης και ο Ι. Σαμαράς ήταν μαθητές στην Ιωνίδα. Ο Ιάκωβος Βαγιάκης, ο Νίκος Μπατζάκης (μετανάστευσε στην Αμερική) και ο Α. Σκορδομύτης ήταν μαθητές στη Γαλλική Σχολή Saint Paul. Όλοι τους ήταν μέλη του Ε.Κ.

«Το φ. 3-5 ήταν το τελευταίο» δηλώνει ο κ. Βαγιάκης. «Την 11.1.1944 έγινε ο καταστροφικός βομβαρδισμός από τους συμμαχούς.

Όλοι φύγαμε για την Αθήνα εκτός από τον συμμαθητή μου Ανδρέα Σκορδομύτη που ήταν στην εκδοτική επιτροπή. Σκοτώθηκε εκείνην την ημέρα μαζί με όλη του την οικογένεια από βόμβα που έπεσε στο σπίτι τους στο κέντρο του Πειραιά».

ΣΗΜ.: Τα αρχικά συνεργατών του περιοδικού σημαίνουν: Α.Σ. Ανδρέας Σκορδομύτης, Γ.Ν. Γιώργος Νικολακάκος, Ι.Σ. Ιωάννης Σαμαράς.

- ΘΕΟΦΑΝΕΙΑ - ΠΕΙΡΑΙΑΣ Η Κατάδυσος του Σταυρού εν τω λιμένι.